

լրագրի պէս ինքնակոչ և անհրաժեշտ տեղային ժողովրդական «ազատ օգնէր» (էմանսիպատոր) որք չեն կարողացել իւրեանց հասկացողութիւնը բարձրացնել մինչև այն աստիճան, որ կարողանան գիտնալ, թէ պետական լեզուի մտցնելը որ և ինչ ցեղի, կամ ազգի մասերը գործունէութեան ամէն շրջաններում, պայմանաւորում է փոխադարձ չանքով թէ տիրապետող ազգի, և թէ փոքր ազգութիւնների համար: Տիրապետող ազգի համար այդ նշանաւոր է նորանով, որ պետական լեզուն միակ գործիքն է միաբնակչութեան ամէն անդամների տէրութեան կողմնակիցութեան մէջ: Իսկ փոքր ազգութիւնների համար նշանաւոր է նորանով, որ պետական լեզուն ոչ միայն ծառայում է որպէս ամենաբարձր և աւելի կատարելագործուած գործիք կրթութեան, բայց և որպէս գործիք լրակատար վայելման տէրութեան մէջ քաղաքական և հասարակական իրաւունքների, որպէս գործիք, առանց որոյ իրաւունքի հաստատութիւնը ամէնքի համար կը լինի միայն կարծիքական, և առանց որոյ պետութեան անդամը կը լինի միայն որպէս հասարակ ընտանիքի, հիւր, և ոչ թէ լրակատար իրաւունք վայելող քաղաքացի:

ՆԱԽԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Անն երեք անգամ է որ մեր Գանձակու հայ հասարակութեան պատգամաւորների ժողովը նիստ է ունեցել Ազգային հոգեւոր դպրոցի համար Հոգաբարձու ընտրելու, բայց դարձեալ անյաջող է քննուած:

(Նորութիւնը պէտք է լինի երկու անգամից հաւելար, մին հանդուրժող լազարեանի մասին, իսկ միւսը պ. Ա. Բախտիւնի, որը արդէն իւր հայրենիքը ներկայացնելով հրաժարուել է իւր պաշտօնից:

Պատգամաւորներից կազմուել են երկու կուսակցութիւն, որովհետև հասարակութիւնը, մինը ուսումնականների, իսկ միւսը վաճառականների և սոցա հետ արհեստավորներից չափորէ: Արքիմեաներս ասում են որ միջ գ վրիտաներ պէտք չեն իսկ առաջինները պատասխանում են, բաւական է որ մի հաս վաճառական ունենա, պէտք է այժմ ուսումնականներից ընտրել... Բայց կարծում կը վերջինների պէտք է յաղթել ձայնի առաւելութեամբ: Ի հակառակ թէ ինչ դրութիւն կատանայ զայցոյցը...:

Գարոցի ուսուցիչներից հինգ անձինք այս շփոթ դրութիւնից եղբակցանելով, որ ուսումնարանի բարոյական կեանքին անհամապատասխան անձինք ընտրելով դուք է դարձեալ իւրեանց մինչև այժմ յատկացրած աննշան սոսկով պէտք է բաւականանան, խնդիր տուին Հոգաբարձութեան, որ աւելացնեն իւրեանց ուսուցիչները: Թէ և մինչև այժմ ոչինչ անօրէնութիւն չէ եղած, բայց լուրում է որ հոգաբարձուներից մինը, որ նոյնպէս Գլխաւորների հակառակորդներից մինն է, միացած իւր նամաների հետ աւելի արժանազան ուսուցիչներ է որոնում: Արժանաւորութիւն փորձող չկայ, միայն թէ արժան լինի...:

Յուսով ենք, որ գերապատիւ յաջորդը և միւս Հոգաբարձու որ պատկանում է ուսումնական մասին, կաշխատեն այս վնասակար երևոյթի առաջը անհնչուել:

Կցորդում եմ սիրան երկու ուրախ տեղեկութիւններ:

Ամսոյ 28-ին երկուդեան ժամը 5-ին տեղական յաջորդի հրապարակումը Սուրբ Թովմանէս Մայր եկեղեցւոյ ժողովրդականը նոյն եկեղեցւոյ համար երեցիկիսան ընտրեցին պ. Ներսէս Տէր Ներսիսեանցին, որը յայտնի է քաղաքիս թէ իւր աննշանութեամբ և թէ զորութեանութեամբ: Իսկ հնից յորհակալութիւն արին իւր աշխատանքը համար ժամաւաճող, որ նա պ. երեցիկիսան Աւագ Խաչատուրեանցը խօստացել է նոյն եկեղեցւոյ պարբերապէս մէկ լաւաբան չինելու համար նուիրել 500 մանկէթ:

Նոյն ժողովրդաց ներկայութեամբ գեր. յաջորդ ասաց որ, Մահտեսի Աղայան Խաչատուրեանցը հետեւելով հանգուցեալ Ազա Գաբրիւլեանցի օրինակին, որ կտակել էր 100 մանկէթ աղքատների արկղին, խօստացել է մի և նոյն նպատակով նուիրել 500 մանկէթ:

Տար Աստուած, որ այսպիսի օրինակներին նախանձ ինքնիրեն շատ գումար մեր մէջ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Одесскі Вѣстн. Լրագրում գրում են, թէ թուփի անուրը Սուխումի և նորա շրջակայքի մէջ պէտք է համարուի արդէն հաստատուած: Սուխումի քաղաքական այգիում թէ թուփերը ոչ միայն կարողացան զիմանալ երեք ձմեռներ առանց ծած-

կուելու, այլ և տնեցին ծաղիկներ և սերներ: Նոյնից մինը անցեալ աւելի քան թէ մարդու բարձրութիւնը:

Голосъ Լրագրի տեղեկութիւններից իմանում ենք, որ կովկասեան փոխարքայի գլխաւոր վարչութիւնը զիտաւորութիւն ունի առաջարկել Թիֆլիս քաղաքի հասարակական վարչութեան կանոնների փոփոխումն, ի նկատի աւանդալով մի կողմից փորձը, միւս կողմից քաղաքային հասարակական վարչութեան դրութիւնը իրաւաստանում:

Варж. Вѣст. Լրագրի էջերում կարգում ենք դարձեալ յիշեալ տեղաբնիկ մասին, որի մասին խօսում է Голосъ Լրագրը եւ:

«Այդ տեղաբնիկ բաւականին հաշտարճիկ երեւոյթ է: Նորա յիսուն և մէկ երեւները պարունակում են իւրեանց մէջ երկու յառաջարան՝ երկու ներածութիւն, երկու գլուխ և երկու մասն: Անխնայ հեղինակը առանց որ և ինչ ինչայողութեան մահու դատաւիճիւ է տալիս բոլոր փոքրիկ ցեղերին և ազգութիւններին նոյն լեզուներին հետ: Գործածում և պարունակում է գլխաւոր միտքը տեղաբնիկ իւր ըննադատութեան առարկայի կարեւորութեանը համապատասխան, հեղինակը ընդունեց իւր վերայ գիտնականի անսովոր դիրք, և այդ նպատակով խայտաճամուկ գունդով նըշխեց իւր տեղաբնիկ երեւները, դառնալով դէպի գիտնականները, շատ անգամ խիստ անպաճող կերպով: Իսկ ընդհանուր եզրակացութիւնները, հետեւելով գիտնալիս գրեւորներին, բացառեց ընտանի (տեղին) ձեռքով»:

Կանանց հարցաքննութիւնները Պետերբուրգի բժշկական ակադեմիայում մտնելու համար վերջացած են: Հարցաքննուեցան մինչև 130 կանայք, որոնցից քննութիւն առեցին և ընդունուեցան 69 հոգի, այսինքն կէսից աւելի: Քննութիւն տուողները թուում կային այնպիսի կանայք, որք յայտնուեցան իւրեանց գիտութեան հիմնաւորութեամբ և լաւ պատրաստուելով: Գաւախտութիւնը պէտք է սկսուէին նոյնների մէկին:

Голосъ Լրագրի հաղորդում է, որ ֆինանսիս Միւնիստրի քննութեանը ներկայացրած է կովկասեան չիտութեանց քննութեան կանոնների նախագիծը: Ընկերութիւնը կը պարապէ դանդաղ չիտութիւններով Փօթիում և Կովկասի այլ տեղերում: Հիմնական դրամագումարն է 3 միլիոն, բաժանուած 15 հազար արքաների վերայ, ամէն մէկը 200 ռուբլի:

Пресскі Міръ Լրագիրը հաղորդում է, որ հաստատուած է ուղղափառ և Հայ—Գորգորեան եկեղեցականների որդիներին, որք ըստ օրինաց ունին իրաւունք ժառանգական քաղաքացի լինելու, առաջ վկայական այդ կողման համար այն կօնսիտորիաններից, որի շրջանում ծառայում են նոյն հայերը, ըստ որոյման հաստատուած թեմական Առաջնորդարաններից: Այդ վկայականները դրվում են դրոշմաւոր թղթերի վերայ 1 ռուբլի գնանոց և տրվում են առանց որ և ինչ այլ վճարի:

Հոկտեմբերի 24-ին հայ թատրոնատենների ղեկաւորական խումբը ներկայացրեց Թիֆլիսի մեծ թատրոնում «Ար և Նախապաշարուն» պ. Ա. Բաբանեանից փոխարկած կօմիդիան և «Շիզիլ վարժապետ» վոգէլի պ. Մ. Պատկանեանցի: Աշխատութեամբ պ. պ. Զաքարիա: Թատմանեանցի և Գրիգոր Ղազարեանցի ծախվեցաւ 570 ռուբլի տոմսով, որ գումարից թատրոնական ծախսերը ծածկելուց յետոյ, յանձնվեցաւ յօգուտ բարեգործական նպատակի 160 ռուբլի:

Սուրբ սարի վերապատահած դժուարութիւնները պատճառով Փօթի—Թիֆլիս երկաթուղին չէ գնում ուղղակի Թիֆլիսից Փօթի, այլ գնացքը կանցնում է Սուրբաբնաւ, այդտեղ փոխի կառքերը կարգադրած են, իսկ սարի այն կողմը չաբունակում է երկաթուղին մինչև Փօթի:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՁ Է ԼԻՆՈՒՄ ԵՐՈՊԱՅՈՒՄ

Արդէն քանիցս անգամ մենք առիթ ունեցանք, խօսելով եւրօպական կեանքի այս և այն երեւոյթի մասին, յայտնել երբեմն հարեանցօրէն, երբեմն փոքր ի շատ մասնաբաժանաբար, զանազան ղէպերը եւրօպա-

կան ազգայնութեանց կուսակցի մասին միմեանց հետ: Բայց որքան և շատ խօսեցուք ինքնիք այդ հարցի մասին, մենք կարծում ենք, թէ եւրօպական կեանքում կարելի է դառնել միշտ նորանոր փաստեր նորան բացատրելու:

Մանաւանդ Եւրօպայում աւելի կեանք ստացաւ այդ հարցը այն րօպէից, երբ գերմանացիք նուաճեցին Էլզաս և Լոտարինգիան: Մինչև այն որ Զրանսիան տիրում էր մի նահանգի բնակեցրած գերմանացիներով, մենք խօսում ենք Էլզասի մասին, —բայց այսուհետեւ Գերմանացիք կը տիրեն Լոտարինգիային, որ բնակեցրած է Զրանսիացիներով:

Այդ փաստը մօտաւորապէս հետադօտեւով, ահաւայ կերպով յարուցվում է մի այդպիսի հարց. կարելի է արդեօք այնպիսի խիստ սահմանափակութիւն ազգայնութեանց, որ նոյնանց ամէն մէկը բաղկացնէր առանձին պետութիւն, և եթէ ոչ, եթէ պետութիւնները ունեն ուրիշ հիմունքներ քան թէ ազգայնութիւնները, ապա ի՞նչ յարաբերութիւններում կարող են լինել միմեանց մէջ ազգերը, որք կազմում են մի պետութեան մասները: Անցնենք փաստերին:

Ախտրիան, այդ մի պետութիւն է, որ բաղկացած է զանազան ազգերի մի շարքից, —նոյնանց մեծերը չորս են՝ Գերմանացիք, Չեխներ, Լեհացիք, և Հունգարացիք: Այդ չորս ազգերը գնաւազանվում են միմեանցից, թէ իւրեանց կեանքի ձևերով, թէ սովորութիւններով, թէ բնաւորութիւններով, և թէ լեզուներով: Ի՞նչ յարաբերութեանց մէջ են նոյն միմեանց հետ:

Կար ժամանակ, երբ յիշեալ ազգութիւններից մինը, —Գերմանացիք—աշխատում էր ստորադրել իւրեան մնացածները, օգուտ քաղելով իւր գորութիւնից: Առաջինը, ինչ որ նոյն անում էին, էր աշխատել մտցնելու տէրութեան ամէն մասներում գերմանական լեզուն, կոչելով նորան պետական, և համարելով պետական լեզուի միութիւնը անհրաժեշտ պայման տէրութեան կազմակերպութեան ամբողջութեանը:

Նրանք ասում էին, թէ միայն այն ժամանակ մի տէրութեան անդամները կը լինեն լիաճաւար իրաւունք ունեցող քաղաքացիք, երբ պետութեան մէջ կը տիրէ մի լեզու:

Բայց ժամանակը անցնում էր, և Գերմանացիների այդ բոլոր ձգտումները ջարժափընուր եղան, առաջին աւելի նշանաւոր ընդլնագրութեան առաջ մի այնպիսի ազգի կողմից, որ հասկացաւ ինքնուրոյնութեան օգուտը և հարկաւորութիւնը: Եւ ի՞նչ:

Առաջ ստորադրեալ ազգը—Հունգարացիք—եղաւ անկախ, հիմնեց իւր դատաստանաւորները և ուսումնարանները մայրենի լեզուով, ունեցաւ իւր գօրքը, իւր կառավարութիւնը և այլն: Մի և նոյն ժամանակ նա չը բաժանուեցաւ այս պետութիւնը կազմող օւրիշ ազգերից: Այն որ ունեն այժմ Հունգարացիք, շուտով կուենան և Չեխներ, Լեհացիք և միւս ազգերը: Մինչև անգամ այժմ, մանաւանդ Չեխներ և Լեհացիները ունեն բաւականին ազգային սեպհական հիմնարկութիւններ:

Այդ զանազան առանձնացած ազգերի լծորդութեան մէջ Աստրիոյ պետական մարդիկներից շատերը տեսնում են իւրեանց հայրենիքի փայլուն ապագան:

Նոյն երկիւղ չեն կրում իւրեանց տէրութեան բաժանմունքից, և իւրեանց ոյժմասն քաղաքականութիւնը յօրինում են հետադարձ հիմունքների վերայ. ազգերը, որք կազմում են Աստրիոյ պետութիւնը, փոքր են և աննշան, և նոյնանց ամէն մէկը չէր կարող առանձնապէս հիմնել մի անկախ տէրութիւն, նոյն ինքեանց օգուտ էր և կազմը:

մի լծորդութեան ամբողջութիւն: Որպէս զի ազգերը մտերմաբար միաւորուէին պետութեան մէջ, տանք նրանց աւելի մեծ ինքնակայութիւն, որպէս ազգերի: Տար նոյն լեզուն ընդարձակ ազատութիւն, թող նոյն զգան, որ հիւր չեն, այլ իւրեանց տանու մէջ: Եւ այն ժամանակ միաւորուած պետութեան բաժանումն կը դառնայ անկարելի:

Ահա մի պետութիւն, որ բաղկացած է քանի մի ինքնակայ մասներից, մանաւանդ լեզուի կողմից:

Գաւախտվ Եւրօպայի արեւելքից արեւմուտի եզերքը, մենք հանդիպում ենք մի պետութեան, բոլորովին օւրիշ բնաւորութեամբ: Մենք խօսում ենք Անգլիայի մասին:

Ժողովուրդը, որ բնակեցրած է այդ տէրութեան մէջ, ձևակերպուեցաւ երկու ձևերի—ուսմանական և գերմանական—խառնուրդից: Այդ միախառնութիւնը եղաւ այնքան սերտ կերպով, որ երկու ազգերից զոյացաւ միը, որ նման չէ ոչ մէկին, և ոչ միւսին, և խօսում է իւր սեպհական, ինքնուրոյն, նոր լեզուով:

Բայց միթէ չէր կարող լինել մի այդպիսի միախառնութիւն և Ախտրիայում և միթէ մի և նոյնը չէին ցանկանում աւստրիական Գերմանացիք: Միթէ միութիւն չէր գրած նոյն զորակի վերայ: Այդ, միութիւն, բայց բոլորովին այլ տեսակ, մի այնպիսի միութիւն, որով ամէն ազգերը պէտք էր դառնային Գերմանացիք, խօսելով գերմանական լեզու լեզուով: Արդեօք կարող էին միւս ազգերը համաձայնել դորան,—մեզ ցոյց է տալիս պատմութիւնը, որ փշոնց Գերմանացիների իւր թէ ազգափրական ցնորները:

Բայց Անգլիան և Ախտրիան, զանաւորվ այդ հեռաւոր կետերի մէջ, զանազանվում է թէ առաջինից, և թէ երկրորդից: Եւրօպայի այդ անկիւններում ազգայնական խնդիրը ընդունում է միջին վիճակ: Այստեղ զանազան ազգերը, մի կողմից, չեն խառնվում միմեանց հետ, միւս կողմից, նոյնանց փոքրերը չունեն ինքնակայ գոյութիւն: Բարձրանում է ազգայնական կռիւը, որ արտայայտվում է լեզուների մրցութեան մէջ: Բայց ի՞նչ հետևանքներ ունենում են այդ կռիւները, թող ասէ Չլեյքերիայի գիտնական Կարլ-Պօլստը: Հաւաստելով լեզուն ազգի հետ, նա ասում է. «Լեզուն է անմիջական արդատիք ժողովրդի ստեղծական ոգւոյ, —նա շատ նեղ կապ ունի նորա բոլոր մտածութեան յատկութեան հետ, և ինչպէս մեզանից ամէն մէկը արտայայտում է իւր մտաբերը այդ, կամ այն կերպով, նայելով իւր անհատականութեան առանձնութեանը, նա յիշով իւր մտաւոր զարգացման ուղղութեանը, —նայն իսկ կերպով ժողովրդի յատկութիւնը և աստիճանաբար զարգացումը արտայայտվում է նորա լեզուի ինքնաձևութեան և մշակութեան մէջ: Բայց այն ազգերը, որոց մէջ մի օտար լեզու պատուաստուեցաւ օտար ազգին,—ազգեր, որոց բնաւորութիւնը և ամբողջ զարգացումը ամենին հակառակ էր լեզուն:

Միայն այնպիսի ղէպերում, երբ այդ հակառակութիւնը կը վճռվէ որ և ինչ համաձայնութեամբ, որ և ինչ լեզուների միախառնութեամբ,—միայն այն ժամանակ կարող է նորից ծագել ժողովրդի ինքնակայ

